

DAVORIN RUDOLF

IZRAELSKO-ARAPSKI SUKOBI
 PRED GENERALNOM SKUPŠTINOM
 I VIJEĆEM SIGURNOSTI
 UJEDINJENIH NACIJA*

Možda ni jedno područje nije tako dramatično i u tako kratkom vremenu toliko učestalo izazivalo zabrinutost suvremenog svijeta kao Srednji istok.

Čini se da su četiri velika događaja kreirala današnju političko-državnu fizionomiju tog dijela svijeta: propast Otomanskog carstva, razvoj nacionalne svijesti Arapa, program cionističkog pokreta koji je postavio cilj stvaranje nacionalne jevrejske države u Palestini i politika i penetracija velikih sila na tom području.

Prvi svjetski rat zatekao je na Srednjem istoku dvije goleme države: Perziju i Otomansko carstvo.

Nakon stupanja Carstva u rat na stranu centralnih sila, Velika Britanija je okupirala Palestinu u toku 1917-1918, ali je još ranije, 1915. godine, obećala Arapima da će podržati stvaranje velike arapske države na Srednjem istoku »Velike Sirije (Sirija, Palestina, Jordan, Libanon) i Iraka« u zamjenu za arapski ustanak protiv Turaka (prepiska između MacMahona i velikog muftije od Meke Huseina). Britansko obećanje bilo je u skladu sa strogo unitarističkom koncepcijom koja je prevladavala u prvoj fazi arapskog nacionalizma (koji se javio u prošlom stoljeću praćen prvim borbama za oslobođenje od turske dominacije).

Istovremeno se snažno razvija u Evropi cionistička organizacija, koja u oktobru 1916. podnosi britanskoj vladi svoj program za Palestinu: (1) priznanje posebne jevrejske nacionalnosti i (2) naseljavanje Jevreja u Palestinu.¹

* Zbog obimnosti referat prenosimo u nešto skraćenom obimu (bez dijelova: palestinske izbjeglice, povlačenje Unefa, Jeruzalem).

¹ Prvi jevrejski doseljenici stigli su u Palestinu 1882. godine iz Rusije i osnovali naselje u blizini Jaffe. To su u stvari bili preteče jevrejskog nacionalnog političkog pokreta cionizma (prvi kongres održan je u Baselu 1897) čiji je osnivač Teodor Herzl smatrao da vanjski pritisak sili Jevreje da se ponovno okupe kao nacija na jednom teritoriju. Nakon neuspjelih pregovora sa Sultanom o ponovnom naseljavanju Jevreja u Palestinu, britanska vlada je ponudila cionističkoj organizaciji teritorij svoje kolonije Ugande. Prijedlog je odbijen i 1908. god. u Jaffi je osnovan Palestinski odbor za naseljavanje. Dvije godine kasnije počeo se podizati Tel Aviv, koji se kasnije razvio u najveći jevrejski grad u Palestini.

Drugog novembra 1917. godine Edmondu de Rothschildu, koji je 1. januara 1900. osnovao »Udruženje za kolonizaciju Jevreja«, saopćena je odluka britanske vlade da će voditi računa o cionističkim zahtjevima. U deklaraciji koju je potpisao ministar vanjskih poslova u vladi Velike Britanije A. J. Balfour ističe se da će »vlada Njegovog Veličanstva s naklonošću gledati na zasnivanje nacionalnog sjedišta za jevrejski narod u Palestini«.²

Nakon završetka prvog svjetskog rata Britancima je bilo nemoguće izvršiti oba obećanja, data Arapima i Jevrejima. Broj sporova i sukoba u Palestini naglo se gomilao, najprije između Jevreja i Arapa, a zatim i s Britancima (nemiri, posebno 1921. godine, 1929-1930, 1936-1938. i 1945-1947. godine).

Vrhovni savjet savezničkih sila u prvom svjetskom ratu suglasio se 25. aprila 1920. da Velika Britanija preuzme mandat nad Palestinom. Nacrt mandata bio je predviđen od Vijeća Lige naroda 24. jula 1922. a formalno je stupio na snagu 29. septembra 1923. godine. U preambuli Mandata za Palestinu,³ između ostaloga, istaknuto je da će država mandator biti odgovorna za ostvarivanje deklaracije britanske vlade od 2. novembra 1917. (Balfourove deklaracije), koju su usvojile glavne savezničke sile.

Arapu su se uzalud borili protiv planova koji su Velikoj Britaniji davali pravo kontrole na njihovom teritoriju. Proglašavanje Huseina za kralja Arapa (2. novembra 1916) nije imalo većih posljedica, kao ni odluka jednog sirijskog kongresa koji je 7. marta 1920. proglasio u Damasku nezavisnost Sirije uključujući tu Palestinu i Libanon. Najprije su dinastijske borbe pretvorile Arabijski poluotok u dvije nezavisne države Arapsko Saudijsko Kraljevstvo i Jemen i teritorije pod britanskim protektoratom, a i Velika Britanija je dala svoj doprinos podjeli, dodijelivši Irak Fejsalu i postavljajući na čelo Transjordanije, koja se otcijepila od Palestine, emira Abdulaha.

Od tada, iako je cilj ujedinjenja ostao u svijesti arapskih političara veoma živ, pojedine arapske teritorije započele su svoj vlastiti politički život.

Nakon završetka drugog svjetskog rata, između svih zemalja Srednjeg istoka, jedino je u Palestini ostalo neriješeno pitanje stvaranja jedne nacionalne države.⁴

Pošto je propalo niz planova za postizanje suglasnosti između Arapa i Jevreja, britanska delegacija je podnijela na anglo-arapskoj konferenciji u Londonu 7. februara 1947. godine prijedlog o petogodišnjem starateljstvu Ujedinjenog Kraljevstva nad Palestinom (Bevin plan). Međutim, prijedlog nije bio prihvatljiv ni za Arape ni za Jevreje. Vođa arapske delegacije istakao je da nikakav prijedlog koji uključuje bilo kakvu formu podjele ili imigracije Jevreja, ne može biti baza za rješe-

² V. tekst Balfourove deklaracije: Spoljnopolitička dokumentacija, 1952, br. 39, str. 1233. ili United Nations Special Committee on Palestine, Report to the General Assembly, vol. II, Annex 20, p. 18.

³ V. tekst Mandata za Palestinu, ibid.

⁴ V. seriju članaka o problemima i odnosima između zemalja Srednjeg istoka u Spoljnopolitičkoj dokumentaciji, 1952, br. 33, 34, 36, 37, i 39.

nje problema. S druge strane, u izjavi Jevrejske agencije (Jewish Agency) naglašeno je da je prijedlog inkompatibilan s osnovnim ciljevima mandata i s jevrejskim pravima na imigraciju i nastanjivanje.

U toj bezizglednoj situaciji Ujedinjeno Kraljevstvo je odlučilo da prepušti pitanje »buduće uprave Palestinom« Ujedinjenim nacijama: u pismu od 2. aprila 1947. godine britanska vlada je zamolila generalnog sekretara UN da uvrsti u dnevni red sljedećeg redovnog zasjedanja Generalne skupštine pitanje Palestine. Generalni sekretar je također zamoljen da sazove, što je moguće prije, izvanredno zasjedanje Generalne skupštine na kom bi se osnovao i uputio jedan specijalan komitet da proüči problem Palestine i o tome izvijesti Generalnu skupštinu.⁵

Prvo izvanredno zasjedanje Generalne skupštine

Generalni sekretar UN Trygve Lie upoznao je države članice s traženjem Ujedinjenog Kraljevstva da se održi izvanredno zasjedanje i pošto je 13. aprila dobio pristanak većine, sazvaó je prvo izvanredno zasjedanje Generalne skupštine (28. aprila – 15. maja 1947).

Na 77, 78. i 79. plenarnoj sjednici Skupština je raspravljala o izvještaju Prvog komiteta i prijedlogu da se osnuje Specijalni komitet UN za Palestinu. Rezolucijom 106 (Š-1) Skupština je 15. maja 1947. godine osnovala United Nations Special Committee on Palestine (UNSCOP) u koji su ušli predstavnici 11 država: Australije, Kanade, Čehoslovačke, Gvatemale, Indije, Irana, Nizozemske, Perua, Švedske, Urugvaja i Jugoslavije.⁶

Članovi Unscopa potpisali su 31. augusta 1947. godine izvještaj Generalnom sekretaru UN.⁷

Specijalni komitet je usvojio ukupno dvanaest preporuka Generalnoj skupštini. U njima su uglavnom sadržani uvjeti koji moraju biti ispunjeni za stjecanje nezavisnosti palestinske države (ili država).

Na 47. sjednici sedam članova Unscopa izjasnilo se za plan o podjeli Palestine koji je kasnije postao poznat pod nazivom »plan većine«. Na osnovu tog plana Palestina bi se nakon prelaznog dvogodišnjeg perioda (računajući od 1. septembra 1947) sastojala od nezavisne arapske države, nezavisne jevrejske države i Grada Jeruzalema u ekonomskoj uniji. Arapska država bi obuhvaćala zapadnu Galileju, brdoviti kraj Samaria

⁵ Doc. A/286.

⁶ Za rezoluciju je glasalo 45 država, protiv 7 (Afganistan, Egipat, Irak, Libanon, Saudijska Arabija, Sirija, Turska), uzdržao se Sijam (odsutni: Haiti, Filipini). Rezolucijom je Unscopu postavljen rok za podnošenje izvještaja: 1. septembra 1947.

⁷ Izvještaj se sastoji od pet tomova: prvi tom sadrži izvještaj Unscopa Generalnoj skupštini (Official Records of the Second Session of the General Assembly, Suppl. No. 11, vol. I, doc. A/364), drugi anekse, priloge i mape (ibid., vol. II, doc A/364 Add 1), treći zapisnike otvorenih sjednica (ibid., vol. III, Doc. A/364 Add 2), četvrti zapisnike zatvorenih sjednica (ibid., vol. IV, Doc. A/364 Add 3), a peti tom indeks izvještaja i priloge (ibid., vol. V, Doc. A/364 Add 4).

Prvi sastanak Unscopa održan je u Lake Successu 26. maja 1947. Od toga dana do 31. augusta 1947, Komitet je održav 16 javnih sjednica i 36 zatvorenih. Radio je u Lake Successu, Jeruzalemu, Bejrutu i Zenevi, obišao Palestinu, Libanon, Siriju i Transjordaniju, te logore raseljenih lica u Njemačkoj i Austriji.

i Judeju izuzev grada Jeruzalema i obalsku ravnicu od Isduda do granice s Egiptom. U jevrejsku državu uključila bi se istočna Galileja, ravnica Esdraelon, veći dio obalske ravnice i čitavo podokružje (sub-district) Beersheba uključivši Negeb s izlaskom na Akabski zaliv.⁸ Grad Jeruzalem uključivao bi područje grada Jeruzalema, okolna sela i gradove na istoku do Abu Disa, na jugu je krajnja tačka Betlehem, na zapadu Ein Karim i sjeveru Shu'fat.⁹

U obrazloženju plana istaknuto je da oba naroda, i Arapi i Jevreji, imaju povijesne korijene u Palestini i da su i jedni i drugi doprinijeli ekonomskom i kulturnom životu zemlje. Budući da osnovni sukob izvire iz razvijenih nacionalizama, jedino podjela omogućava realan i izvodljiv sporazum.¹⁰

»Plan manjine« koji su podržali predstavnici triju država predviđao je osnivanje jedne nezavisne države koja bi počivala na federativnom uređenju.¹¹ Federacija bi se sastojala od jedne arapske i jedne jevrejske države čije bi granice bile povučene na osnovu broja stanovnika koji pripadaju jednom ili drugom narodu. Osnivanju države prethodio bi prijelazni period najviše od tri godine.

U obrazloženju »plana manjine« navodi se da bi federacija u najvećoj mogućoj mjeri zadovoljila nacionalne aspiracije Arapa i Jevreja stvaranjem jedinstvenog patriotizma koji će naći svoj izraz u nezavisnoj Palestini. Podjela se može smatrati kao anti-arapska solucija, međutim, federacija se ne može uzeti kao anti-jevrejsko rješenje.

Drugo redovno zasjedanje Generalne skupštine

Na drugom redovnom zasjedanju Generalne skupštine (16. septembra – 29. novembra 1947) razmatran je izvještaj Ad hoc komiteta za Palestinu¹² koji je sadržavao nacrt rezolucije o budućoj upravi u Palestini s planom podjele i ekonomskom unijom. U debati koja je tom prilikom vođena, većina država izjasnila se u prilog izvještaju. Delegacije arapskih država oštro su istupile protiv podjele, naglašavajući da je suprotna interesima arapskih zemalja. Isticani su slijedeći argumenti:

⁸ V. detalje: *ibid.*, vol. I, pp. 53-54; zemljopisnu kartu *ibid.*, vol. II, prilog (Map No. 82 UN).

⁹ V. zemljopisnu kartu s ucrtanim granicama, *ibid.*, vol. II, prilog (Map No 83 UN)

¹⁰ Broj stanovnika u projektiranim državama (na osnovu procjene za kraj 1946. godine):

Jevrejska država:	498.000 Jevreja,	407.000 Arapa i dr.
Arapska država:	10.000 Jevreja,	725.000 Arapa i dr.
Grad Jeruzalem:	100.000 Jevreja,	105.000 Arapa i dr.

Prema tome, ukupno bi u jevrejskoj državi bilo 905.000 stanovnika, arapskoj 735.000, a u Gradu Jeruzalemu 205.000 stanovnika. Uz to bi u jevrejskoj državi bilo oko 90.000 Beduina i nomada. *Ibid.*, vol. I, p. 54.

¹¹ Predstavnicj Indije, Irana i Jugoslavije u Unscopu izjasnili su se za plan o federaciji, a predstavnici Kanade, Čehoslovačke Gvatemale, Nizozemske, Perua, Švedske i Urugvaja za plan o podjeli. Australija se rezervirano držala i prema jednom i drugom planu.

¹² Generalna skupština je 23. septembra 1947. osnovala Ad hoc komitet za Palestinu (Ad hoc Committee on the Palestinian Question) u kom su bili zastupljeni svi članovi UN. Komitet je počeo s radom 25. septembra, a posljednja sjednica je održana 25. novembra 1947. V. *Off. Rec. of the Second Session of the General Assembly, Ad Hoc Committee on the Palestinian Question.*

– Narod, na osnovu Povelje Ujedinjenih nacija, ima pravo da sam odlučuje o vlastitoj sudbini.

– Ujedinjene nacije nisu nadležne da komadaju zemlju protiv želje većine stanovnika koji žive na toj zemlji. Godine 1947. Arapi su sačinjavali dvije trećine, a Jevreji jednu trećinu ukupnog broja stanovnika u Palestini.

– Oblik vladavine trebalo bi odrediti na osnovu plebiscita a u skladu s Poveljom.

– Trebalo bi zatražiti savjetodavno mišljenje Međunarodnog suda pravde o pravnim aspektima palestinskog pitanja.

Na plenarnoj sjednici 29. novembra 1947. godine Generalna skupština je prihvatila »plan većine« o podjeli Palestine s ekonomskom unijom, usvojivši rezoluciju 181 (II) s 33 glasa za, 13 protiv i 10 uzdržanih glasova.¹³

Rezolucijom je preciziran rok za povlačenje britanskih oružanih snaga: 1. augusta 1948.¹⁴ Arapska i jevrejska nezavisna država i poseban međunarodni režim za Grad Jeruzalem osnovat će se dva mjeseca poslije evakuacije oružanih snaga Ujedinjenog Kraljevstva, svakako najkasnije do 1. oktobra 1948.

Granice dviju država oslanjaju se u osnovi na granice predviđene u »planu većine« Unscopa, dok su granice Grada Jeruzalema ostale neizmijenjene.¹⁵

Generalna skupština je 29. novembra 1947. izabrala i Komisiju UN za Palestinu (United Nations Commission on Palestine) sastavljenu od predstavnika Bolivije, Čehoslovačke, Danske, Paname i Filipina. Glavni zadatak Komisije bio je da radi na provođenju u djelo preporuka Generalne skupštine i plana o podjeli Palestine.¹⁶

¹³ Za rezoluciju su glasali: Australija, Belgija, Bolivija, Brazil, Bjeloruska SSR, Kanada, Kostarika, Čehoslovačka, Danska, Dominikanska Republika, Ekvador, Francuska, Gvatemala, Haiti, Island, Liberijska, Luksemburg, Nizozemska, Novi Zeland, Nikaragva, Norveška, Paragvaj, Panama, Peru, Filipini, Poljska, Švedska, Ukrajinska SSR, Južnoafrička Unija, Sovjetski Savez, USA, Urugvaj i Venecuela. Protiv: Afganistan, Kuba, Egipat, Grčka, Indija, Iran, Irak, Liban, Pakistan, Saudijska Arabija, Sirija, Turska, Jemen.

Uzdržali se: Argentina, Čile, Kina, Kolumbija, El Salvador, Etiopija, Honduras, Meksiko, Ujedinjeno Kraljevstvo i Jugoslavija. Off. Rec. of the Second Session of the General Assembly, Plenary Meetings of the General Assembly, Verbatim Record, vol. II, pp. 1424-1425.

¹⁴ Ujedinjeno Kraljevstvo je kasnije izjavilo da će mandat okončati 15. maja 1948.

¹⁵ Granice predviđene u »planu većine« Unscopa za arapsku i jevrejsku državu modificirane su u mnogim detaljima (sada je predviđena i arapska enklava Jaffa). V. Off. Rec. of the Second Session of the General Assembly, Resolutions, Rez. 181 (II), Part II, Boundaries, pp. 142-146 (The Arab State); p. 146 (The Jewish State and City of Jerusalem). V. Također zemljopisne karte Annex A., Annex B. Isp. granice predviđene »planom većine« Unscopa i u prijedlogu Ad hoc komiteta za Palestinu na zemljopisnoj karti Off. Rec. of the Second Session of the General Assembly, Ad Hoc Committee on the Palestinian Question, Annex 1 umetnut između str. 264. i 265.

¹⁶ Komisija nije ispunila zadatak. Ujedinjeno Kraljevstvo je izjavilo da neće učestvovati u realizaciji bilo kakvog plana koji nije prihvaćen od obje strane i odbilo je da suraduje u bitnim pitanjima s Komisijom (United Nations Palestine Commission, Report to the General Assembly, Off. Rec. of the Second Session of the General Assembly, Suppl. No. 1, pp. 6-7). Arapski viši komitet također je odbio suradnju. Opozicija Arapa prema rezoluciji od 29. novembra dobila je vid oružanog otpora na što su se nastavile jevrejske protuakcije, uz stalnu aktivnost jevrejskih ekstremista (ibid., p. 10). Komisija je o teškoćama izvijestila Vijeće sigurnosti, koje nije dalo Komisiji nikakav nalog, instrukcije niti oružanu pomoć. Skupština je, dakle, donijela rezoluciju o stvaranju dviju država na području Palestine, ali je ostalo otvoreno pitanje tko će rezoluciju ostvariti.

Palestinsko pitanje pred Vijećem sigurnosti

Generalni sekretar dostavio je Vijeću sigurnosti 2. decembra 1947. godine tekst rezolucije Generalne skupštine 181 (II) u kojoj se traži da Vijeće (a) poduzme potrebne mjere za ostvarivanje plana o podjeli, (b) razmotri – ukoliko se za to ukaže potreba – da li situacija u Palestini za vrijeme prijelaznog perioda predstavlja ugrožavanje mira i ako ustanovi da prijetnja miru postoji, da poduzme mjere u skladu sa čl. 39. i 41. Povelje UN i na taj način omogući Komisiji UN za Palestinu vršenje funkcija predviđenih rezolucijom i (c) da odredi kao prijetnju miru, narušenje mira ili kao čin napadaja svaki pokušaj da se silom izmijeni rješenje predviđeno rezolucijom Skupštine.

Vijeće je 5. marta 1948. pozvalo stalne članice Vijeća na konsultiranje o pitanju Palestine i pozvalo sve vlade i narode, naročito one u Palestini i oko Palestine, da rade na sprečavanju nereda u toj zemlji.¹⁷

U izvještaju o konsultacijama stalnih članica Vijeća sigurnosti od 19. marta istaknuto je da se u postojećim prilikama rezolucija Generalne skupštine neće moći ostvariti mirnim sredstvima. Skrenuta je ujedno pažnja na mogućnost – ukoliko se ne postigne miroljubivo rješenje – borbi dviju država u skoroj budućnosti.¹⁸

Prvog aprila 1949. god. u Vijeću je usvojena rezolucija da generalni sekretar sazove izvanredno zasjedanje Generalne skupštine na kom će se razmotriti pitanje buduće uprave u Palestini.¹⁹

Drugo izvanredno zasjedanje Generalne skupštine održano je od 16. aprila do 14. maja 1948. godine. Tom prilikom Skupštini je podnijet izvještaj Starateljskog vijeća s napomenom da se u starom dijelu Jeruzalema uspjelo postići prekid vatre. Starateljsko vijeće je također predložilo da Ujedinjeno Kraljevstvo postavi neutralno lice, prihvatljivo i za Jevreje i za Arape, koje bi preuzelo funkcije gradonačelnika (Special Municipal Commissioner).

Za vrijeme zasjedanja Sjedinjene Američke Države podnijele su prijedlog da Ujedinjene nacije preuzmu starateljstvo nad Palestinom. Prijedlog je u plenumu odbačen.²⁰

Skupština je usvojila prijedlog Prvog komiteta i donijela rezoluciju o postavljanju posrednika UN u Palestini kojega će odrediti stalne članice Vijeća sigurnosti.²¹

Dvadesetog maja 1948. Švedanin grof Folke Bernadotte postavljen je za posrednika.

¹⁷ Rez. 42 (1948) S/691.

¹⁸ Sovjetski Savez nije dijelio mišljenje da se plan o podjeli ne može realizirati mirnim putem. Predstavnik Ujedinjenog Kraljevstva nije učestvovao u sastavljanju izvještaja.

¹⁹ Rez. 44 (1948) S/714, II.

²⁰ Rezultat glasanja: 20 glasova za prijedlog, 15 protiv i 19 uzdržanih (među kojima i Jugoslavija).

²¹ Rez. 186 (S-II) usvojena sa 31 glasom za, 7 protiv (Kuba, Čehoslovačka, Poljska, Ukrajinska SSR, Sovjetski Savez, Bjeloruska SSR i Jugoslavija) i 16 uzdržanih.

Proglašenje države Izrael

Uoči isteka britanskog mandata, 14. maja 1948. godine u četiri sata poslije podne, jevrejsko Vijeće naroda proklamiralo je državu Izrael »na osnovu prirodnih i historijskih prava jevrejskog naroda i na osnovu rezolucije Generalne skupštine Ujedinjenih nacija«. ²² U proklamaciji se nadalje kaže da će Izrael »... biti vjeran načelima Povelje UN« i da će biti »spreman da surađuje s organima i predstavnicima Ujedinjenih nacija u ostvarivanju odluke Generalne skupštine od 29. novembra 1947.«

Izrael je podnio molbu za prijem u UN 29. novembra 1948. godine. ²³ Na 386. sjednici 17. decembra Vijeće sigurnosti odbilo je da preporuči prijem s 5 glasova za, 1 protiv (Sirija) i 5 uzdržanih (Belgija, Kanada, Kina, Francuska, Ujedinjeno Kraljevstvo). Izrael je 24. februara 1949. god. ²⁴ zatražio da se ponovno razmotri njegova molba za prijem u UN. Na 414. sjednici 4. marta 1949. Vijeće je usvojilo prijedlog rezolucije ²⁵ da se Generalnoj skupštini preporuči prijem Izraela u članstvo svjetske organizacije. Rezolucija Vijeća ²⁶ izglasana je s 9 glasova za (Argentina, Kanada, Kina, Kuba, Francuska, Norveška, Ukrajinska SSR, Sovjetski Savez i USA), 1 glasom protiv (Egipat) i 1 uzdržanim (Ujedinjeno Kraljevstvo).

Generalna skupština je 11. maja 1949. g. primila Izrael u članstvo Ujedinjenih nacija s 37 glasova za, 12 protiv i 9 uzdržanih. ²⁷

Nakon izbora u članstvo UN, izraelski predstavnik je izjavio da su 54 vlade, među kojima 45 članica UN, priznale Izrael. ²⁸

²² Proklamacija države Izrael, Spoljnopolitička dokumentacija, 1952, br. 40, str. 1251.

²³ Doc. S/1098.

²⁴ Doc. S/1267.

²⁵ Prijedlog su podnijele Sjedinjene Američke Države, Doc. S/1276.

²⁶ Rez. 69 (1949) S/1277.

²⁷ Protiv prijedloga glasali su: Afganistan, Burma, Egipat, Etiopija, Indija, Iran, Irak, Libanon, Pakistan, Saudijska Arabija, Sirija i Jemen. Uzdržali su se: Ujedinjeno Kraljevstvo, Belgija, Brazil, Danska, El Salvador, Grčka, Sijam, Švedska i Turska.

²⁸ Priznanje države Izrael: USA 14. maja 1948. de facto, 31. januara 1949. de jure; Sovjetski Savez 17. maja 1948; Poljska i Urugvaj 18. maja 1948; Čehoslovačka i Jugoslavija 19. maja 1948; Mađarska 2. juna 1948; Rumunjska 14. juna 1948; Južnoafrička Unija 24. maja 1948; Francuska 24. januara 1949. de facto. Ujedinjeno Kraljevstvo službeno je saopćilo de facto priznanje 30. januara 1949. a de jure 27. aprila 1950. (s dvije rezerve).

Do 5. februara 1949. Izrael su priznale zemlje Commonwealtha, osim Indije, Pakistana i Cejlona; zemlje Evrope, osim Španjolske, Portugala, Grčke i Irske, većina zemalja američkog kontinenta, osim Argentine, Brazila, Meksika i Perua. Izrael nisu priznale zemlje članice Arapske lige niti zemlje Azije (uključujući uz Indiju, Pakistan i Cejlon još Kinu, Iran, Tursku i Burmu). Egipat (3. februara 1949) i Pakistan (30. januara 1949) protestirali su zbog priznavanja Izraela. U pakistanskom protestu kaže se da je priznanje pravna zabluda i moralna nepravda, a u egipatskom: priznanje ohrabruje cioniste da slijede agresivni put i penetriraju se u arapska prava. Sva de facto priznanja data su bez prejudiciranja konačnih granica, a prema granicama sadržanim u rezoluciji Generalne skupštine od 29. novembra 1947. Keesing's Contemporary Archives, 1948—1950, pp. 9774—9775, 9776, 10678.

Prvi izraelsko-arapski rat – Intervencija arapskih država u Palestini

Upad arapskih oružanih snaga u Palestinu i napad na Izrael počeo je 15. maja 1948. godine.

U Vijeću sigurnosti, koje se odmah sastalo, predstavnik Arapskog višeg komiteta objašnjavao je da je intervencija uslijedila nakon što su arapske snage bile pozvane od Arapskog višeg komiteta da održe pravo i poredak. Okončanjem mandata Palestina je postala nezavisna nacija, rekao je on, i Jevreji predstavljaju buntovnu manjinu.²⁹

Nakon dugih diskusija koje su trajale punih sedam dana Vijeće sigurnosti je 22. maja pozvalo sve vlade i vlasti uključene u sukob da izdaju naređenje za prekid vatre u roku od 36 sati.³⁰

Sedam dana kasnije Vijeće je zatražilo prekid svih akcija oružanih snaga za vrijeme od četiri tjedna. Ako ovaj zahtjev Vijeća bude odbijen, situacija će se razmatrati u svjetlu akcija koje predviđa glava VII Povelje UN.³¹

Prvog juna generalni sekretar je primio note Arapske lige i Izraela u kojima se navodi da se prihvaća prekid vatre u trajanju od četiri tjedna.

Prekid vatre stupio je na snagu 11. juna 1948. godine u 6 sati ujutro.

Za vrijeme trajanja primirja posrednik UN dostavio je objema stranama 28. i 29. juna sugestije za mirno rješenje budućnosti Palestine. On je predlagao formiranje unije u kojoj bi postojala dva odvojena člana, arapski i jevrejski. Unija bi obuhvaćala područje Palestine definirano u Mandatu od 1922. godine (uključivala bi, dakle, i Transjordaniju). U pogledu granice predlagao je uključenje Negeba u cijelosti ili djelomično u arapski teritorij, uključenje zapadne Galileje u cijelosti ili djelomično u jevrejski teritorij, uključenje Jeruzalema u arapski teritorij (s tim da se osigura općinska autonomija za jevrejsku zajednicu i zaštite sveta mjesta), razmotrio bi se status Jaffe, osnovala slobodna luka u Haifi i slobodan aerodrom u Lyddi.³²

Posrednik je, pošto su njegove sugestije odbijene, zatražio od Vijeća sigurnosti da odmah naloži produženje prekida vatre u Palestini. Vijeće

²⁹ Izjava 15. maja. Egipatska vlada je uputila notu svim državama s kojima održava diplomatske odnose u kojoj je inter alia izjavila da »intervencija Egipta nije uperena protiv Jevreja u Palestini, već protiv cionističkih terorističkih bandi. Njen je cilj uspostavljanje reda, mira i sigurnosti u svetoj zemlji u očekivanju da se nađe pravilno rješenje palestinskog problema«. Slična argumentacija iznijeta je i u notama Iraka, Sirije i Libanona. Međutim, u političkim izjavama i osobito u držanju pojedinih arapskih zemalja mogle su se zapaziti razne nijanse. V. Odnosi između zemalja Bliskog istoka, Spoljno-politička dokumentacija, 1952, br. 34, str. 1072 et seq.

³⁰ Rok je na traženje arapskih zemalja produžen do 26. maja u podne. Rez. 49 (1948) S/773 usvojena s 8 glasova za, nijedan protiv, 3 uzdržana (Sirija, Ukrajinska SSR i Sovjetski Savez).

³¹ Rez. 50 (1948) S/801 od 29. maja 1948. usvojena glasanjem po dijelovima.

³² Progress Report of the United Nations Mediator on Palestine, GAOR: Third Session, Suppl. No. 11 (A/648), pp. 7--8.

je 7. jula apeliralo na obje strane da prihvate u načelu produženje prekida vatre, a za koje vrijeme, odredit će se u sporazumu s posrednikom.³³

Devetog jula, pošto su arapske zemlje odbile prolongiranje prekida vatre, neprijateljstva su obnovljena.³⁴

Vijeće sigurnosti poziva se na odredbe glave VII Povelje UN

Petnaestog jula 1948. godine Vijeće sigurnosti je – pozivajući se prvi put na odredbe glave VII Povelje UN – naredilo prekid vatre i vojnih akcija.

Vijeće je:

1. Utvrdilo da situacija u Palestini predstavlja prijetnju miru u smislu čl. 39. Povelje UN,

2. Naredilo odnosnim vladama i vlastima, u skladu sa čl. 40 Povelje, da odustanu od daljnjih vojnih akcija i da izdaju naredbu za prekid vatre koji će nastupiti najkasnije u roku od 3 dana,

3. Neispunjenje ovog naređenja od strane bilo koje vlade ili vlasti, predstavljat će postojanje narušenja mira u smislu čl. 39 Povelje i izazvat će neposredno razmatranje daljnjih koraka koje će Vijeće poduzeti na osnovu odredaba glave VII Povelje UN.

Vijeće je također naredilo hitan i bezuvjetan prekid vatre u Jeruzalemu.³⁵

Izrael i Arapska liga objavili su 16. jula da prihvaćaju prekid vatre u Jeruzalemu odmah, a 18. jula prihvaćen je prekid vatre u cijeloj Palestini.³⁶

Ubojstvo posrednika UN

Posrednik UN grof Folke Bernadotte i šef francuskih promatrača pukovnik André Sérot ubijeni su od strane jevrejskih ekstremista 17. septembra 1948. u Jeruzalemu.³⁷ Dan ranije, 16. septembra, F. Bernadotte bijaše pripremio izvještaj Generalnoj skupštini u kome je, inter alia, iznio slijedeće:

1. Mir se mora vratiti Palestini. Ne smije se dozvoliti obnavljanje neprijateljstva.

³³ Rez. 53 (1948) S/875 usvojena s 8 glasova za, nijedan protiv i 3 uzdržana (Sirija, Ukrajinska SSR, Sovjetski Savez).

³⁴ Izrael je 8. jula obavijestio Vijeće sigurnosti da prihvaća produženje prekida vatre.

³⁵ Rez. 54 (1948) S/902 od 15. jula 1948. usvojena sa 7 glasova za, 1 protiv (Sirija) i 3 uzdržana (Argentina, Ukrajinska SSR, Sovjetski Savez). Prijedlog rezolucije: USA.

³⁶ U vremenu između prvog i drugog prekida vatre (10 dana) izraelske snage su znatno poboljšale svoje pozicije osvojivši Nazaret, aerodrom Lydda i Ramleh, tako da su držale cijeli teritorij predviđen za jevrejsku državu rezolucijom Generalne skupštine od 29. novembra 1947. godine, izuzev jednog dijela Negeba i malog »džepa« kod jezera Hula. Uz to su držali skoro cijelu zapadnu Galileju (prema planu o podjeli trebala je pripasti Arapima) i širok koridor između Tel Aviva i Jeruzalema.

³⁷ Dužnost F. Bernadottea preuzeo je dr Ralph Bunch, lični predstavnik generalnog sekretara UN kod misije UN u Palestini.

2. Jevrejska država Izrael postoji u Palestini.
3. Granice moraju biti konačno utvrđene bilo sporazumom stranaka bilo angažiranjem Ujedinjenih nacija.
4. Privrženost načelu geografske harmonije i integracije treba jednako primijeniti i na jevrejski i na arapski teritorij, pa granice, prema tome, ne moraju biti striktno određene na način predviđen u rezoluciji Generalne skupštine od 29. novembra 1947.
5. Pravo je svih ljudi da se vrate svojim kućama, s tim da se isplati pravedna naknada za imovinu osoba koje ne žele da se vrate.
6. Poseban i odvojen tretman Jeruzalema i
7. Međunarodne garancije za granice i ljudska prava.³⁸

Sporazumi o primirju

Pod predsjedništvom posrednika UN dr Bunchea počeli su 13. januara 1949. izraelsko-egipatski pregovori na Rhodosu.

Četrnaestog januara obje strane su dale uzajamna uvjerenja da neće počinjati nove napade i da će respektirati jedni drugima teritorij.

I kao ishod intenzivnih napora u posredovanju 24. februara 1949. godine potpisan je na Rhodosu Opći sporazum o primirju između Izraela i Egipta.

Sporazum sadrži klauzulu o uzajamnoj neagresiji i utvrđuje demarkacionu liniju primirja preko koje se neće smjeti kretati oružane snage bilo jedne ili druge strane. Istaknuto je da se ta linija neće smatrati ni u kojem pogledu kao politička ili teritorijalna granica niti će prejdudicirati prava bilo koje strane. Sporazumom su također određene granice demilitarizirane zone (El Auja).

U čl. 11 Sporazuma kaže se: »Nijedna odredba ovog sporazuma neće nanijeti ni na koji način štetu pravima, zahtjevima i stavovima bilo koje od strana potpisnica u pogledu konačnog mirnog rješenja palestinskog pitanja.«

Sporazum je stupio na snagu činom potpisivanja.³⁹

Izraelsko-egipatski sporazum poslužio je kao obrazac za ostale sporazume koji su kasnije potpisani: 23. marta 1949. god. u Ras el Naqouru između Izraela i Libanona,⁴⁰ 3. aprila 1949. god. na Rhodosu između Izraela i Jordana,⁴¹ 20. jula 1949. god. u blizini Mahanayima između Izraela i Sirije.⁴²

³⁸ Progress Report of the United Nations Mediator of Palestine, GAOR: Third Session, Suppl. No. 11 (A/648), pp. 17—19.

³⁹ V. tekst sporazuma: UN Treaty Series, vol. 42, 1949, I. Nos. 645—657, pp. 251—285 ili Spoljnopolićka dokumentacija, 1952, br. 40, str. 1252—1254.

⁴⁰ V. tekst: UN Treaty Series, vol. 42, 1949, I. Nos. 645—657, pp. 288—301.

⁴¹ V. tekst: *ibid.*, pp. 303—325, Maps No. 656 (na kraju knjige). Nakon zaključenja sporazuma o primirju s Egiptom izraelske trupe su silom prodrle na jug, kroz Negeb, i izbile na Akabski zaliv. Na taj način one su se našle na području koje je plan o podjeli rezervirao za jevrejsku državu, a ne vrijedajući izraelsko-egipatsku demarkacionu liniju određenu sporazumom o primirju. Egipat je, pozivajući se na sporazum o primirju, protestirao zbog pomeranja trupa. Jordan je nakon potpisivanja sporazuma s Izraelom, 24. aprila 1949. god., anektirao dio područja Palestine predviđen planom o podjeli za arapsku državu.

Mjere arapskih zemalja protiv Izraela

Na početku palestinskog konflikta, 15. maja 1948, Egipat je uveo kontrolu tereta u Aleksandriji, Port Saidu i Suez. U egipatskoj proklamaciji br. 13 od 18. maja 1948. određuje se da »vojna oprema ili trgovačka roba bilo koje vrste upućena direktno ili indirektno institucijama ili osobama domiciliranim u Palestini« moći će se konfiscirati »u skladu s pravilima međunarodnog javnog prava«. Obavješću od 3. juna 1948. god. primjenjivat će se »odredbe proklamacije br. 13... na trgovačku robu koja se eksportira iz Palestine bez obzira na njenu prirodu ili odredište, da li je porijeklom iz Palestine ili nekog drugog mjesta«.

Prizovni sud osnovan je u Aleksandriji 8. jula 1948.

6. februara 1950. god. Egipat je donio odluku (koja je stupila na snagu danom objavljivanja u Journal Officielu, 8. aprila 1950) o proceduri prilikom pregleda brodova i zrakoplova, te uzapćenja i zapljene kontrabande. Određeni broj artikala stavljen je na listu kontrabande, uključujući oružje i ratnu opremu, kemikalije, gorivo, zlato u šipkama i sl. 28. novembra 1953. lista je proširena na prehrambene proizvode i »druge artikale koji mogu pojačati ratni potencijal«.⁴³

U augustu 1950. restrikcije su pooštrene, a zatim su uvedene i »crne liste« brodova koji su za Izrael prevozili teret proglašen od Egipta kontrabandom. Tim brodovima su uskraćivane izvjesne pogodnosti u egipatskim lukama.⁴⁴

Specijalni odbor Egipatsko-izraelske mješovite komisije za primirje zaključio je 12. juna 1951. da Komisija nema prava zahtijevati od Egipta nemiješanje u pomorski transport robe Sueskim kanalom za Izrael. Odluka je počivala na mišljenju šefa štaba Organizacije za nadgledanje primirja da – mada su ti akti neprijateljski – nisu počinjeni od strane egipatskih oružanih snaga pa Komisija ne može ni zahtijevati od Egipta da se ne upliće u transport. On je nadalje smatrao da bi o tome trebalo odlučiti Vijeće sigurnosti ili Međunarodni sud pravde.⁴⁵

11. jula 1951. Izrael je zatražio od Vijeća sigurnosti da razmotri restrikcije koje je uveo Egipat na prolaz brodova Sueskim kanalom.⁴⁶ Pred Vijećem je predstavnik Izraela izjavio da su te mjere suprotne Konvenciji od 1888. i izraelsko-arapskom sporazumu o primirju. Predstavnik Egipta je odgovorio da stanje rata još uvijek postoji između Egipta i Izraela i, zbog kršenja primirja od strane Izraela, Egipat nema drugog izbora već da vrši pravo samoobrane, te da sporazum o primirju ne zahtijeva ekonomske mjere.⁴⁷

⁴³ V. tekst: *ibid.*, pp. 328–351, Map No. 657 (na kraju knjige). Nakon zaključenja sva četiri sporazuma o primirju i povlačenja demarkacionih linija, Izrael je zahvatio preko 77,4 posto čitavog teritorija Palestine, tj. oko 20.922 kv. km (oko 5.600 kv. km. više nego što je predviđao plan o podjeli).

⁴⁴ V. Doc. S/3179.

⁴⁵ Whiteman, *Digest on International Law*, vol. 3, 1964, p. 1088–1089.

⁴⁶ Doc. S/2194.

⁴⁷ Doc. S/2241.

⁴⁸ Rasprava u Vijeću sigurnosti, UN Security Council Off. Rec., meetings 549–553, 555–556, 558. July 26 – Sept. 1, 1951. Generalni sekretar Arapske lige uputio je telegram Vijeću sigurnosti 31. augusta 1951. u kojem je istakao da se pitanje koje Vijeće razmatra odnosi na sve arapske zemlje i da Egipat samo provodio odluku Savjeta Lige.

Vijeće sigurnosti usvojilo je 1. septembra 1951. rezoluciju kojom je pozvalo Egipat da okonča restrikcije međunarodnog pomorskog trgovačkog saobraćaja Sueskim kanalom bez obzira kamo je roba upućena, te da prestane s miješanjem u prijevoz kada to ne zahtijeva sigurnost plovidbe u samom kanalu u skladu s međunarodnim konvencijama koje su na snazi.

U rezoluciji se također kaže da Vijeće sigurnosti smatra da »režim primirja — nakon što je na snazi gotovo dvije i po godine — ima stalan karakter, pa ni jedna strana ne može opravdano tvrditi da je aktivno zaračena ili zahtijevati pravo vršenja pregleda, pretresa i zapljene u legitimnom cilju samoobrane.« Restrikcije uvedene na prijevoz robe Sueskim kanalom nanose štetu nacijama koje nikada nisu bile upletene u palestinski sukob, tako da ta ograničenja zajedno sa sankcijama koje Egipat primjenjuje prema nekim brodovima koji su pristajali u izraelskim lukama, predstavljaju neopravdano miješanje u prava nacija da plove morima i međusobno trguju, uključujući arapske države i Izrael.⁴⁸

Egipat je nastavio sa zabranom plovidbe za brodove registrirane u Izraelu i zabranom prijevoza robe koja se nalazi na listama kontrabande. 28. januara 1954. Izrael je ponovno podnio žalbu Vijeću sigurnosti ističući da je Egipat restrikcije proširio i na Akabski zaliv.

Vijeće je razmatralo žalbu u februaru i martu 1954. god.⁴⁹ Novi Zeland bijaše predložio rezoluciju u kojoj se ponovno ističe stav Vijeća izražen u rezoluciji od septembra 1951. god. i traži od Egipta okončanje restrikcije.⁵⁰ Međutim, Sovjetski Savez je primijenio veto i Vijeće nije donijelo nikakvu odluku.⁵¹ Tada je, u stvari, prestala i službena podrška Ujedinjenih nacija izraelskom pravu na upotrebu kanala.⁵²

U međuvremenu je Vijeće sigurnosti interveniralo u nizu drugih slučajeva: najoštrije je osudilo napad izraelskih regularnih trupa na selo Kibiju u Jordanu i zatražilo da Jordan pojača mjere u cilju sprečavanja neovlaštenog prijelaska demarkacione linije (novembar 1953), osudilo napad izraelskih snaga u Gazi i izraelski napad od 11. decembra 1955. kod Tiberijskog jezera, zatim je razmatralo situaciju u vezi s incidentima kod Nahnalina (gdje je po izvještaju šefa Štaba promatrača UN utvrđena odgovornost Izraela), i Sorpion Pasa, Patiš i Nahol Oza i dr.

Nacionalizacija Sueskog kanala

Egipat je 26. juna 1956. pozivajući se na suverena prava proglasio nacionalizaciju Kompanije Sueskog kanala i preuzeo upravu nad kanalom. Dekret o nacionalizaciji predvidio je plaćanje naknade akcionari-

⁴⁸ Rez. 95 (1951) od 1. septembra 1951, (S/2322) usvojena na 558. sjednici Vijeća s 8 glasova za, nijedan protiv i 3 uzdržana (Kina, Indija, Sovjetski Savez).

⁴⁹ V. diskusija u Vijeću, UN Security Council Off. Rec., meetings 657—664, Feb. 4 — Mar. 29. 1954.

⁵⁰ V. tekst prijedloga rezolucije Doc. (S/3188) Corr. 1.

⁵¹ V. Verbatim Record of the Six Hundred Sixty-Fourth Meeting of the Security Council, March 20. 1954. Doc. S/PV. 664.

⁵² U septembru 1954. Izrael je podnio žalbu Vijeću sigurnosti zbog zapljene broda »Bat Galim« (prvi izraelski brod koji je pokušao proći Sueskim kanalom nakon uvođenja blokade). Vijeće sigurnosti nije donijelo nikakvu odluku. Egipat je nastavio s pregledom i kontrolom kontrabande.

ma Kompanije na bazi tržišne vrijednosti akcija na dan 2. jula, s tim da se isplata izvrši tek nakon prijema cjelokupne imovine Kompanije.⁵³

Budući da pregovori izvan svjetske organizacije nisu doveli do rješenja, pitanje je iznijeto pred Ujedinjene nacije. Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo zatražili su 23. septembra sazivanje Vijeća sigurnosti. Dan kasnije, Egipat je također zatražio hitan sastanak Vijeća radi razmatranja akcija nekih sila, naročito Francuske i Ujedinjenog kraljevstva, a koje predstavljaju opasnost za svjetski mir.

Trinaestog oktobra Vijeće sigurnosti je glasalo o prijedlogu rezolucije koji su podnijeli Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo. Prijedlog je prilikom glasanja bio podijeljen u dva dijela. Šest »osnovnih principa«, sadržanih u prvom dijelu prijedloga, usvojeni su jednoglasno:

- 1) slobodan i otvoren tranzit kanalom, bez diskriminacije – javne ili prikrivene, bilo političke ili tehničke;
- 2) poštivanje suverenosti Egipta;
- 3) uprava kanala treba da bude nezavisna od politike bilo koje zemlje;
- 4) način utvrđivanja taksa i nameta odredit će se sporazumom između Egipta i korisnika;
- 5) odgovarajući dio na taj način prikupljenih davanja bit će upotrebljen za unapređenje plovidbe;
- 6) sva neriješena pitanja između Sueske kompanije i vlade Egipta rješavat će se putem arbitraže.⁵⁴

Drugi dio prijedloga rezolucije nije usvojen.⁵⁵

Budući da je Egipat prihvatio »šest načela«, generalni sekretar UN poveo je neslužbene razgovore s ministrom vanjskih poslova Egipta o mogućnostima njihovog ostvarenja. Međutim, pregovori su prekinuti vojnom akcijom izraelskih i anglo-francuskih snaga u Egiptu i blokiranjem kanala.

Drugi izraelsko-arapski rat – intervencija Izraela, Ujedinjenog Kraljevstva i Francuske u Egiptu

Dvadeset i devetog oktobra 1956. Izrael je napao Egipat izjavivši da poduzima »nužne mjere za uništenje baze egipatskih fedajena⁵⁶ na Sinajskom poluotoku« ukazujući također i na egipatske akcije u Sueskom kanalu.

Istoga dana predstavnik USA je izvijestio Vijeće sigurnosti da su oružane snage Izraela, kršeći Sporazum o primirju između Izraela i Egipta, duboko prodrle na teritorij Egipta i zatražio da se odmah razmotre mogućnosti za neposredan priekid vojnih akcija Izraela u Egiptu.

Sutradan, 30. oktobra, vlade Ujedinjenog Kraljevstva i Francuske pozvale su Egipat i Izrael da prestanu svojim aktivnostima i povuku svoje oružane snage na udaljenost od 10 milja od Sueskog kanala. Od egi-

⁵³ V. tekst egipatskog Zakona o nacionalizaciji od 26. jula 1956. Spoljnopolitička dokumentacija, 1957, br. 1, str. 19.

⁵⁴ Rez. 118 (1956) od 13. oktobra 1956. (S/9675) usvojena jednoglasno na 743. sjednici Vijeća sigurnosti.

⁵⁵ Veto Sovjetskog Saveza. Rezultat glasanja 9 za (Australija, Belgija, Kina, Kuba, Francuska, Iran, Peru, Ujedinjeno Kraljevstvo, USA), 2 protiv (Sovjetski Savez, Jugoslavija).

⁵⁶ Komandosi za koje je Izrael tvrdio da se obučavaju i djeluju pod komandom egipatskih oficira.

patske vlade je zatraženo da dozvoli anglo-francuskim trupama privremeno zaposjedanje ključnih pozicija u Port Saidu, Ismailiji i Suezu. Zatražen je odgovor u roku od 12 sati. Ako jedna od vlada odbije zahtjeve, Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska intervenirat će snagom koja je potrebna za provođenje zahtjeva. O tome je u Vijeću sigurnosti govorio predstavnik Ujedinjenog Kraljevstva 13. oktobra poslijepodne (749. sjednica), istakavši da će — ukoliko neprijateljstva brzo ne prestanu — doći u pitanje slobodan prolaz Sueskim kanalom.

Vijeće sigurnosti sastalo se 13. oktobra ujutro. Predstavnik USA, koji je govorio prvi, zatražio je da Vijeće utvrdi narušenje mira, naredi prestanak vojnih akcija koje je poduzeo Izrael i zatraži povlačenje izraelskih oružanih snaga iza linije primirja.

Generalni sekretar Dag Hammarskjöld izvijestio je da su izraelske trupe prešle granicu i okupirale područje Sinaja, povrijedivši Opći sporazum o primirju između Egipta i Izraela i naredbu Vijeća sigurnosti o obustavi vatre od 11. augusta 1949. On je također rekao da je šef štaba Komisije UN za nadgledanje primirja zatražio prekid vatre i povlačenje trupa.

USA su predložile rezoluciju kojom se (1) poziva Izrael da smjesta povuče svoje trupe iza linije utvrđenih sporazumom o primirju, (2) da se pozovu sve članice na uzdržavanje od upotrebe sile ili prijetnje silom u području Srednjeg istoka, da pomognu Ujedinjenim nacijama očuvati cjelovitost Sporazuma o primirju i da se uzdrže od davanje vojne, ekonomske ili financijske pomoći Izraelu dok ne prihvati zahtjeve rezolucije.⁵⁷

Nacrt rezolucije s amandmanom koji poziva na hitan priekid vatre nije usvojen; dobio je 7 pozitivnih glasova, dvije članice su se uzdržale (Australija, Belgija), ali su Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo, stalne članice Vijeća sigurnosti, glasale protiv (veto).

Nakon toga Sovjetski Savez je predložio donošenje rezolucije kojom Vijeće poziva Izrael da odmah povuče svoje oružane snage iza linije primirja.⁵⁸ Međutim, ni ovaj nacrt (s amandmanom Kine da se pozovu Egipat i Izrael da odmah prekinu vatru) nije prihvaćen zbog veta Francuske i Ujedinjenog Kraljevstva.⁵⁹

Uvečer je razmatrano egipatsko pismo koje se odnosilo na anglo-francuski ultimatum. Egipat je, između ostaloga, ukazivao na činjenicu da je kanal integralni dio Egipta na koji je izvršena neizazvana invazija. Egipat je žrtva agresije. Anglo-francuski zahtjevi predstavljaju kršenje Povelje. Dok Vijeće sigurnosti ne poduzme potrebne mjere, Egipat nema drugog izbora do samoobrane i zaštite svojih prava protiv agresije.⁶⁰

Prije završetka sastanka predstavnik Jugoslavije sugerirao je sazivanje hitnog izvanrednog zasjedanja Generalne skupštine UN na osnovu

⁵⁷ Doc. S/3710, 30. oktobar 1956.

⁵⁸ Doc. S/3713/Rev. 1, 30. oktobar 1956.

⁵⁹ Rezultat glasanja: 7 za, 2 protiv (Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo), 2 uzdržana (USA, Belgija).

⁶⁰ Izrael je prihvatio britansko-francuski ultimatum pod uvjetom da ga u cjelosti prihvati i Egipat.

rezolucije »Uniting for peace« od 3. novembra 1950.⁶¹, budući da je Vijeće – zbog upotrebe veta – nemoćno, iako se situacija svakom minutom pogoršava.

Sutradan, za vrijeme diskusije, Vijeće je primilo izvještaj o napadima anglo-francuskog zrakoplovstva na vojne ciljeve u Egiptu. Nakon toga Egipat je blokirao Sueski kanal potopivši brodove u kanalu.

U toj situaciji Jugoslavija je podnijela prijedlog rezolucije da Vijeće sigurnosti – imajući u vidu tešku situaciju nastalu akcijama poduzetim protiv Egipta i nepostojanje jednoglasnosti među stalnim članicama Vijeća – sazove hitno izvanredno zasjedanje Generalne skupštine na osnovu rezolucije Generalne skupštine 377 (V) »Uniting for peace« od 3. novembra 1950.

Rezolucija je usvojena sa 7 glasova za, 2 protiv (Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo) i 2 uzdržana (Australija, Belgija).⁶²

Prvo hitno izvanredno zasjedanje Generalne skupštine

Skupština se sastala 1. novembra 1956. godine. Sjednica je bila burna i trajala je dugo, tako da je u ranim jutarnjim satima, 2. novembra, usvojen prijedlog rezolucije USA kojom se:

1) pozivaju sve strane uključene u neprijateljstva da se suglase o neposrednom prekidu vatre,

2) pozivaju strane sporazuma o primirju da odmah povuku sve snage iza linija primirja i odustanu od upada preko linije primirja na susjedni teritorij,

3) preporuča svim državama članicama da se uzdrže od bilo kakvih djela koja bi zadržavala ili spriječila ostvarenje rezolucije,

4) poziva na poduzimanje mjera – nakon što stupi na snagu prekid vatre – za ponovno otvaranje Sueskog kanala.

5) zahtijeva da generalni sekretar vrši nadzor i odmah izvijesti Vijeće sigurnosti i Generalnu skupštinu o provođenju izloženih preporuka,

6) odlučuje da Generalna skupština ostane u izvanrednom zasjedanju u zavisnosti od ispunjenja ove rezolucije.⁶³

Predstavnik Egipta u UN dostavio je generalnom sekretaru aide mémoire o prihvatanju rezolucije ističući »da neće moći izvršiti rezoluciju ukoliko napadačke armije nastave njihovu agresiju«. Sutradan, 3. novembra generalni sekretar je o tome obavijestio Skupštinu. On je također rekao da Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska i dalje zastupaju stav o neophodnosti policijskih mjera radi zaustavljanja neprijateljstva koja

⁶¹ Prema toj rezoluciji može se izvanredno zasjedanje hitno sazvati (u roku od 24 sata pošto je generalni sekretar primio zahtjev) na zahtjev Vijeća sigurnosti donijet većinom od 7 glasova ili na zahtjev većine država članica, ukoliko je Vijeće paralizirano zbog nepostojanja jednoglasnosti između stalnih članica.

⁶² Rez. 119 (1956) od 31. oktobra 1956. (S/3721). O diskusiji u Vijeću sigurnosti v. Security Council Off. Rec., meetings 748–751, 30–31. oktobar 1956.

⁶³ Rez. 997 (ES-I) usvojena na 562. plenarnoj sjednici 2. novembra 1956. sa 64 glasa za, 5 protiv (Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska, Izrael, Australija i Novi Zeland) i 6 uzdržanih (Portugal, Južnoafrička Unija, Belgija, Kanada, Laos, Nizozemska).

ugrožavaju Sueski kanal. Te dvije sile obustavit će vojne akcije ukoliko, pored ostaloga, Egipat i Izrael prihvate mirovne snage UN do zaključenja izraelsko-arapskog mirovnog ugovora i zadovoljavajućih aranžmana o Sueskom kanalu.

Predstavnik Izraela je izjavio da njegova zemlja prihvaća hitnu obustavu vatre ako takav odgovor da i Egipat.⁶⁴

Četvrtog novembra Skupština je usvojila dvije rezolucije. U jednoj se zahtijeva da generalni sekretar u roku od 48 sati podnese plan o stvaranju izvanrednih međunarodnih snaga UN koje će osigurati i vršiti nadzor nad prekidom neprijateljstava,⁶⁵ a u drugoj se ponovno poziva na prekid vatre.⁶⁶

Petog novembra Skupština je osnovala komandu Izvanrednih snaga UN sa zadatkom da vrši nadzor nad prekidom neprijateljstava u suglasnosti s odredbama rezolucije od 2. novembra (997/ES-I). General-major Burns imenovan je za šefa komande i ovlašten da regrutira oficire iz promatračkih jedinica Komisije UN za nadgledanje primirja koji nisu podanici država stalnih članica Vijeća sigurnosti.⁶⁷

Petog novembra Sovjetski Savez je zatražio hitan sastanak Vijeća sigurnosti radi razmatranja nepokoravanja Ujedinjenog Kraljevstva, Francuske i Izraela rezoluciji od 2. novembra i poduzimanja hitnih mjera za zaustavljanje agresije tih sila protiv Egipta.⁶⁸ Nakon kraće diskusije Vijeće je sa 4 glasa protiv (Australija, Francuska, Ujedinjeno Kraljevstvo, USA), 3 za (Iran, Sovjetski Savez, Jugoslavija) i 4 uzdržana (Belgija, Kuba, Peru, Kina) odbacilo sovjetski prijedlog dnevnog reda.⁶⁹

Istoga dana Izrael je obavijestio generalnog sekretara da prihvaća bezuvjetan prekid vatre i da su borbe između izraelskih i egipatskih snaga prestale.⁷⁰

Na 567. plenarnoj sjednici 7. novembra generalni sekretar Skupštine podnio je svoj drugi izvještaj o planu osnivanja izvanrednih međuna-

⁶⁴ Međutim, Izrael je odbio mogućnost da se na osnovu Sporazuma o primirju rješava izraelsko-arapski spor (v. Doc. A/3279, 4. novembar 1956) izjavivši da odredbe Sporazuma smatra mrtvima.

⁶⁵ Rez. 998 (ES-I) usvojena na 563. plenarnoj sjednici s 57 glasova za i 19 uzdržanih. Rezoluciju je predložila Kanada.

⁶⁶ Rez. 999 (ES-I) usvojena na 563. plenarnoj sjednici s 59 glasova za, 5 protiv i 12 uzdržanih. Rezoluciju je predložila Indija zajedno s 18 afričko-azijskih zemalja.

⁶⁷ Rez. 1000 (ES-I) usvojena na 565. plenarnoj sjednici 5. novembra 1956. s 57 glasova za i 19 uzdržanih. Prijedloge rezolucije dale: Kanada, Kolumbija i Norveška.

⁶⁸ Sovjetski Savez je podnio i nacrt rezolucije kojom se pozivaju Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska i Izrael da prestanu s vojnim akcijama protiv Egipta najkasnije u roku od 12 sati, računajući od usvajanja rezolucije, te da u roku od 3 dana povuku svoje trupe. U skladu sa čl. 42. Povelje Vijeće treba da smatra bitnim da sve zemlje, osobito USA i Sovjetski Savez — države stalne članice Vijeća sigurnosti i zemlje koje raspolažu moćnim zračnim i pomorskim snagama — treba da pruže vojnu i drugu pomoć Egiptu (slanje vojnih snaga, dobrovoljaca, vojnih instruktora i sl.) ukoliko Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska i Izrael ne postupe po rezoluciji u okviru datih vremenskih rokova. Pismo sličnog sadržaja o angažiranju bipartitnih oružanih snaga uputio je 5. novembra predsjednik Ministarskog vijeća SSSR-a Bulganijem predsjedniku USA Eisenhoweru. USA su odbile taj prijedlog.

⁶⁹ V. Security Council Off. Rec., 755th meeting, Nov. 5, p. 4.

⁷⁰ Izrael je 1. novembra okupirao Gazu, 2. novembra 1956, uspostavio kontrolu nad cijelim Sinajskim poluotokom, a 4. i 5. novembra kontrolirao je ulaz u Akabski zaliv.

rodnih snaga UN.⁷¹ Tom prilikom usvojene su i dvije rezolucije: s jednom je Skupština odobrila, pored ostaloga, rukovodeća načela organizacije i djelovanja izvanrednih međunarodnih snaga UN u skladu s drugim izvještajem generalnog sekretara,⁷² a s drugom rezolucijom je ponovno potvrdila svoje rezolucije od 2, 4. i 5. novembra i još jednom pozvala Izrael da odmah povuče sve svoje snage iza linija primirja ustanovljenih Izraelsko-egipatskim sporazumom od 24. februara 1949. Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska ponovno su pozvani da odmah povuku sve svoje snage s egipatskog teritorija.⁷³

Na plenarnoj sjednici 10. novembra Skupština je odlučila da se kao prioritetno uvrsti u dnevni red XI zasjedanja pitanje koje je bilo na dnevnom redu prvog hitnog izvanrednog zasjedanja.⁷⁴

Izvanredne snage UN (UNEF)

Nakon usvajanja dviju rezolucija o osnivanju izvanrednih snaga UN (United Nations Emergency Force) generalni sekretar je izložio vladi Egipta zadatke tih snaga i dobio pristanak od Egipta da ih primi na svoj teritorij.⁷⁵ Izrael nije pristao da Unef bude stacioniran i na njegovoj strani od demarkacione linije.⁷⁶

⁷¹ Doc. A/3302 (prvi izvještaj Doc. A/3289). U svom drugom izvještaju generalni sekretar je istakao da, ukoliko dođe do osnivanja izvanrednih snaga UN, njihovo stacioniranje i djelovanje bilo bi ograničeno suglasnošću zainteresiranih vlada. U pogledu funkcija izvanrednih snaga UN on je izjavio da će te snage, nakod prekida vatre, ući na egipatski teritorij uz suglasnost egipatske vlade, a radi pomaganja održanja mira u toku i poslije povlačenja stranih trupa.

⁷² Rez. 1001 (ES-I) usvojena na 567. plenarnoj sjednici 7. novembra 1956. sa 64 glasa za i 12 uzdržanih. Ovom rezolucijom ustanovljen je Savjetodavni komitet pod predsjedništvom generalnog sekretara, sastavljen: od predstavnika Brazila, Kanade, Cejlona, Kolumbije, Indije, Norveške i Pakistana sa zadatkom da planira daljnji razvoj izvanrednih snaga UN i pomogne generalnom sekretaru u vršenju njegove dužnosti. Komitet je dobio ovlaštenje da zahtijeva sazivanje Generalne skupštine i da podnese izvještaj Skupštini kad god se pojave pitanja koja su po ocjeni Komiteta toliko hitna i značajna da zahtijevaju razmatranje od same Skupštine.

⁷³ Rez. 1002 (ES-I) usvojena na 567. plenarnoj sjednici 7. novembra 1956. sa 65 glasova za, 1 protiv (Izrael) i 10 uzdržanih.

⁷⁴ Rez. 1003 (ES-I) usvojena na 572. sjednici sa 66 glasova za i 2 uzdržana.

⁷⁵ Dvadeset i četiri države članice ponudile su učešće svojih jedinica u izvanrednim snagama UN, ali su, na kraju, prihvaćeni kontingenti slijedećih 10 država: Brazila, Kanade, Kolumbije, Danske, Finske, Indije, Indonezije, Norveške, Švedske i Jugoslavije. Ponude ostalih 14 država ostale su i dalje u važnosti, s tim što bi bile aktivirane ukoliko se ukaže potreba.

⁷⁶ Generalni sekretar je predlagao (izvještaj Generalnoj skupštini od 24. januara 1957, (Doc. A/3512) da bi izvanredne snage trebalo rasporediti i na izraelskoj strani demarkacione linije. U tom smislu posebno je navodio demilitariziranu oblast El Auja koju su Izraelci okupirali poslije 29. oktobra 1956. Međutim, Izrael se nikada nije povukao iz El Auja niti je Unef prihvaćen na bilo kojem dijelu područja na izraelskoj strani demarkacione linije.

Izraelski premijer Ben Gurion izjavio je 7. novembra 1956. u parlamentu: »Ni na koji način Izrael se neće složiti sa stacioniranjem stranih snaga, nije važno kako se zovu, na njegovom teritoriju ili na bilo kom području koje je okupirao.«

U izvještaju Generalnoj skupštini (9. oktobar 1957) generalni sekretar je izjavio: »... Unef ni do danas nije stacioniran na izraelskoj strani zbog pomanjkanja pristanka Izraela.« The Withdrawal of the United Nations Emergency Force (UNEF), Report of the Secretary-General, Reprinted from UN Monthly Chronicle, pp. 22-23.

Petnaestog novembra 1956. stigla je prva jedinica Unefa u Abu Suweir, u Egiptat.⁷⁷

Od 16–18. novembra vođeni su pregovori između generalnog sekretara Hammarskjölda i predsjednika Egipta Nasera u Kairu o prisustvu i funkcioniranju Unefa u Egiptu i suradnji s egipatskim vlastima. Zaključci tih razgovora sadržani su u aide mémoireu poznatom pod imenom »good faith accord« koji je priložen uz izvještaj generalnog sekretara Skupštini 20. novembra 1956.⁷⁸ Taj dokument je predstavljao osnovni sporazum između UN i Egipta:

1) Vlada Egipta izjavila je da će se, vršeći svoja suverena prava u bilo kojoj stvari koja se tiče prisustva i funkcioniranja Unefa, rukovoditi, u dobroj vjeri, svojim prihvaćanjem rezolucije Generalne skupštine 1000 (ES-I) od 5. novembra 1956.

2) Ujedinjene nacije su izjavile da će aktivnosti Unefa biti vođene, u dobroj vjeri, zadatkom koji je ustanovljen za te snage rezolucijama Skupštine donijetim u tu svrhu. Ujedinjene nacije ponovno su potvrdile svoju želju da drže Unef dok njegov zadatak ne bude ispunjen.

3) Vlada Egipta i generalni sekretar izrazili su namjeru da zajednički, u svjetlu tačke 1) i 2) razmotre konkretne aspekte funkcioniranja Unefa. Vlada Egipta potvrdila je namjeru da olakša djelovanje Unefa, a Ujedinjene nacije ubrzat će primjenu načela koja budu zajednički iznađena na osnovu rezolucija Generalne skupštine.

Skupština je odobrila ovaj aide mémoire 24. novembra 1956.⁷⁹

Jedanaesto redovno zasjedanje Generalne skupštine⁸⁰

Dvadeset i četvrtog novembra Generalna skupština je usvojila rezoluciju kojom ponovno poziva Ujedinjeno Kraljevstvo, Francusku i Izrael da odmah postupe po donijetim rezolucijama 997 (ES-I) i 1002 (ES-I) od 2. i 7. novembra 1956. o povlačenju njihovih snaga iz Egipta.⁸¹

Vlade Ujedinjenog Kraljevstva i Francuske saopćile su 3. decembra generalnom sekretaru da će nastaviti s povlačenjem svojih trupa, koje je započeto u novembru, bez odugovlačenja. Kasnije je saopćeno da su anglo-francuske snage završile s povlačenjem 22. decembra i da kontingenti Unefa napreduju u zauzimanju položaja.⁸²

Izrael je izjavio sredinom decembra da će povući svoje snage u dvije etape: Sinajska pustinja bit će evakuirana u cijelosti izuzev oblasti Sharm el Sheikh (čija okupacija, kako je istaknuto, osigurava slobodu plovidbe

⁷⁷ Do 20. novembra u Unefu je bilo okupljeno 696 ljudi. Krajem novembra bilo ih je na dužnosti blizu 2.500, a prvih dana februara 1957. završeno je formiranje izvanrednih snaga UN u čijem se sastavu našlo 6000 oficira i vojnika iz 10 država.

⁷⁸ Official Record of the General Assembly, Eleventh Session, Annexes, agenda item 66, pp. 9–10. Doc. A/3375.

⁷⁹ Rez. 1121 (XI).

⁸⁰ Skupština je 13. novembra odlučila da u dnevni red uvrsti pitanje razmatrano na prvom hitnom izvanrednom zasjedanju. U vremenu od 23. novembra 1956. do 8. marta 1957. Skupština je u četiri navrata razmatrala različite aspekte problema stvorenog intervencijom triju sila na Egiptat.

⁸¹ Rez. 1120 (XI) usvojena sa 65 glasova za, 5 protiv (Australija, Francuska, Izrael, Novi Zeland) Ujedinjeno Kraljevstvo) i 10 uzdržanih glasova.

⁸² Ujedinjene nacije, Beograd, 1961, str. 72.

Tiranskim tjesnacem i Akabskim zaljevom), dok će se u drugoj etapi -- za koju nije utvrđen datum -- izvršiti potpuno povlačenje iza linija primirja. Generalni sekretar je upozorio na činjenicu da je područje Sharm el Sheikh dio egipatskog teritorija pa Izrael mora povući svoje snage u skladu s rezolucijama Skupštine. On je tom prilikom dodao da međunarodni značaj Akabskog zaliva »opravdava pravo neškodljivog prolaska kroz Tiranski tjesnac i zaliv« u skladu s pravilima međunarodnog prava.⁸³ U aide mémoireu od 23. januara 1957. Izrael je iznio svoje gledište o okupaciji Sharm el Sheikh i Gaze. Dan kasnije, generalni sekretar je izvijestio Skupštinu da Izrael nije prihvatio zahtjev Generalne skupštine za povlačenje.⁸⁴

U vremenu od 28. januara do 2. februara 1957. godine Skupština je ponovno razmatrala stav Izraela.

Drugog februara usvojene su dvije rezolucije: s prvom je Skupština utvrdila da Izrael ne izvršava ponovljene zahtjeve Skupštine za povlačenjem oružanih snaga iza demarkacione linije utvrđene primirjem i pozvala ga da okonča s povlačenjem bez ikakvog daljnjeg odlaganja.⁸⁵ s drugom rezolucijom predviđene su mjere za ostvarenje uvjeta koji će osigurati mir nakon izraelskog povlačenja.⁸⁶

Debata o Srednjem istoku ponovno je vođena od 22. februara do 8. marta 1957. godine.

Izraelski ministar vanjskih poslova obavijestio je Generalnu skupštinu da je Izrael spreman povući svoje snage iz Akabskog zaliva i Tiranskog tjesnaca u uvjerenju da će na tim dijelovima mora vladati sloboda plovidbe za strane kao i za izraelske brodove. Izjavio je da Izrael namjerava vršiti svoja prava neškodljivog prolaska i da će sukobljavanje s izraelskim brodovima biti smatrano od Izraela kao napad, koji mu daje pravo na samoobranu u skladu sa čl. 51. Povelje UN. Što se tiče Gaze, Izrael izražava spremnost za povlačenjem pod nekim pretpostavkama, prije svega da će Unef preuzeti vojnu i civilnu kontrolu i odgovornost za administraciju dok se ne postigne ugovor o miru ili definitivni aranžman o budućnosti pojasa Gaze.

Generalni sekretar je obavijestio Skupštinu 4. marta da je komandant Unefa postigao sporazum s komandantom izraelskih snaga o tehničkim pojedinostima povlačenja.

Osmog marta generalni sekretar je izjavio da je Izrael u cijelosti prihvatio rezoluciju Skupštine 1124 (XI) od 2. februara 1957. i da je 7. marta stanovništvu Gaze saopćeno razmještanje snaga Unefa u toj oblasti -- s pristankom Egipta -- u cilju održavanja mira u toku i poslije izraelskog povlačenja.⁸⁷ On je također izjavio da će sada pokloniti pažnju

⁸³ Doc. A (3300) Add. 1.

⁸⁴ 19. januara Skupština je donijela rezoluciju 1123 (XI) u kojoj konstatira da Izrael nije postupio po donijetim rezolucijama i traži od Generalnog sekretara nastavljanje napora u cilju povlačenja izraelskih snaga. Dat je i rok za podnošenje izvještaja o povlačenju: pet dana.

⁸⁵ Rez. 1124 (XI) usvojena sa 74 glasa za, 2 protiv (Francuska i Izrael) i 2 uzdržana.

⁸⁶ Rez. 1125 (XI) usvojena sa 56 glasova za i 22 uzdržana.

⁸⁷ Ujedinjene nacije, Beograd, 1961, str. 72-74. Jedinice Unefa stigle su u Gazu 7. marta, a u Sharm el Sheikh 8. marta. Dolaskom Unefa u oblast Sharm el Sheikh izvanredne snage UN gube karakteristiku isključivo interpozicionih snaga i faktički se pretvaraju u tijelo koje osigurava slobodu

provođenju mjera iz rezolucije 1125 (XI) koja se odnosi na aktivnost poslije povlačenja.⁸⁸

Treći izraelsko-arapski rat

Neriješeni dugogodišnji problemi Srednjeg istoka, opterećeni prijetnjama i brojnim graničnim incidentima koji su prelazili u prave ratove (zračna borba na sirijsko-izraelskoj granici početkom aprila 1967, npr.), pokreti trupa i mobilizacija oružanih snaga, različiti interesi velikih sila, vodili su područje Srednjeg istoka u još jedan, treći po redu izraelsko-arapski rat.

Generalni sekretar U Tant rekao je 18. maja (istoga dana kada je uputio instrukcije komandantu Unefa generalu Rikhyju o povlačenju Izvanrednih snaga UN iz UAR) u Generalnoj skupštini: »Ne želim biti paničar, ali ne mogu izbjeći upozorenje Vijeću da je, po mom mišljenju, sadašnja situacija na Srednjem istoku znatno uznemiravajuća, mogu reći čak i mnogo opasnija nego u bilo koje vrijeme od jeseni 1956.«⁸⁹

plovidbe tjesnacem. Zapaža se činjenica (iznijeta i prilikom rasprava u Skupštini) da se na tom području nije nalazila demarkaciona linija na osnovu Sporazuma o primirju od 1949.

S tim u vezi treba podsjetiti da je generalni sekretar u svom izvještaju Skupštini od 24. januara 1957. (Doc. A/3512) sugerirao stacioniranje Unefa na obje strane demarkacione linije ustanovljene primirjem, te da bi izvjesne mjere trebalo poduzeti u odnosu na Sharm el Sheikh. Drugog februara 1957. Skupština je rezolucijom 1125 (XI) zabilježila s uvažavanjem izvještaj generalnog sekretara i istakla da »nakon potpunog povlačenja Izraela iz Sharm el Sheikh i područja Gaze, skrupulozno održavanje sporazuma o primirju zahtijeva razmještaj Unefa na egipatsko-izraelskoj demarkacionoj liniji i realizaciju ostalih mjera (podvukao D. R.) koje su predložene u izvještaju generalnog sekretara« a u cilju »održavanja mirnih uvjeta na tom području«.

⁸⁸ Različita gledišta izražena su o pitanju financiranja Unefa. Neke zemlje (među njima Sovjetski Savez) zastupale su stav da je osnivanje oružanih snaga UN isključivo u nadležnosti Vijeća sigurnosti; neke su smatrale (Jugoslavija) da troškove treba da snose tri države koje su izvršile oružanu agresiju protiv Egipta. Skupština je rezolucijom 1089 (XI) odlučila da troškove snose države članice prema skali doprinosa za redovan budžet 1957. godine. V. također rezolucije 1122 (XI) i 1090 (XI). To načelo je izraženo i kasnije, v. rezolucije 1151 (XII), 1337 (XIII), 1441 (XIV), 1575 (XV) i 1733 (XVI).

Rezolucijom 1731 (XVI) od 20. decembra 1961. Generalna skupština je odlučila da uputi zahtjev Međunarodnom sudu pravde za savjetodavno mišljenje o pitanju da li troškovi koji nastaju provođenjem rezolucija Generalne skupštine — uključujući inter alia rezoluciju 1121 (XI) koja se odnosi na Unef u Egiptu — »predstavljaju 'troškove Organizacije' u smislu čl. 17. tačke 2. Povelje UN?« Međunarodni sud pravde u svom Savjetodavnom mišljenju od 21. jula 1962. odgovorio je (sa 9 : 5 glasova) potvrdno. Certain Expenses of the United Nations (Article 17, Paragraph 2 of the Charter), Advisory Opinion, July 20, 1962, I. C. J. Reports (1962), pp. 151, 179-180. Stajalište Suda bijaše, između ostaloga, da Unef nije ustanovljen u cilju prinude (isp. rez. 998. (ES-I) koja ističe kao cilj osnivanje izvanrednih snaga osiguranje i nadgledanje prestanka neprijateljstva), niti je djelatnost tih snaga predstavljala »prinudne mjere« na osnovu odredaba glave VII Povelje za koje je nadležno Vijeće sigurnosti.

Skupština je nastavila s razmatranjem problema (jer je financiranje i dalje zavisilo o spremnosti pojedinih država članica da uplate odgovarajuće svote u fondove) koji je pored pravno, dobio i jasno izražena politička obilježja različitim gledanjem na prirodu mjera i djelatnosti svjetske organizacije. V. O. Suković, Pitanje financiranja operacija Ujedinjenih nacija u Kongu i na Bliskom istoku, JRMP, 1964, br. 3, str. 484-494. V. također Rezolucije Generalne skupštine 1864 (XVII) kojom se prihvata savjetodavno mišljenje Međunarodnog suda, rez. 1874 (ES-IV) u kojoj se ističe kolektivna odgovornost svih članica UN za financiranje operacija UN. V. također rez. 1875 (ES-IV), 1983 (XVIII) kojom je dat zadatak posebnom tijelu da prouči način financiranja mirovnih snaga UN i da preporuke Skupštini), 2115 (XX), 2194 (XXI), 2304 (XII) i izvještaj generalnog sekretara od 13. decembra 1967. (Doc. A/6672 and Add 1).

Teškoće i nezvjesnost u pogledu financiranja koje su došle do izražaja posljednjih godina rezultirali su smanjivanjem jačine Unefa, tako da je broj osoblja Unefa u vrijeme neposredno prije povlačenja iz Egipta (15. maja 1967) iznosio 3.378 ljudi iz sedam zemalja.

⁸⁹ UN Mounthly Chronicle, vol. IV, No 6, june 1967, p. 8.

Vijeće sigurnosti razmatralo je na pet sjednica između 24. i 31. maja 1967. »krajnje kritičnu situaciju na Srednjem istoku«.

U svom drugom izvještaju Vijeću sigurnosti, 26. maja, generalni sekretar je ponovno upozorio na veoma zabrinjavajuću situaciju na Srednjem istoku. On je izjavio da je dobio uvjerenja od predsjednika i ministra vanjskih poslova UAR da njihova zemlja neće otpočeti ofanzivnu akciju protiv Izraela. Opći cilj UAR, kako je predočeno generalnom sekretaru, jeste povratak na situaciju prije 1956. i puno poštivanje obiju strana odredaba Općeg sporazuma o primirju između Egipta i Izraela.

Petoga juna 1967. počela je široka izraelska ofenziva i treći izraelsko-arapski rat.

Istoga dana Vijeće sigurnosti je održalo hitnu sjednicu. UAR je izvijestio da je Izrael »počinio podmuklu unaprijed smišljenu agresiju«, otpočevši napade u oblasti Gaze, Sinaja, na neke aerodrome u Kairu, zoni Sueskog kanala i drugim područjima. Ujedinjena Arapska Republika je odlučila, odgovarajući na agresiju, »da se brani svim sredstvima u skladu sa čl. 51. Povelje«.

Evo akcija Vijeća sigurnosti:

- Vijeće je 6. juna pozvalo sve vlade država uključenih u sukob da kao prvi korak »poduzmu odmah sve mjere za neposredan prijkid vatre i za prestanak svih vojnih aktivnosti« na području Srednjeg istoka i zatražilo od generalnog sekretara da izvještava o razvoju situacije⁹⁰
- Na drugoj sjednici, 7. juna, Vijeće je jednoglasno usvojilo projekt rezolucije Sovjetskog Saveza u kojemu se ističe da se, suprotno apelu, vojne aktivnosti nastavljaju pa se zahtijeva prijkid vatre i okončanje svih vojnih aktivnosti istoga dana u 20,00 sati.⁹¹
- 9. juna Vijeće je jednoglasno potvrdilo ranije pozive za hitan prijkid vatre i prestanak vojnih aktivnosti zahtijevajući da odmah prestanu neprijateljstva. Zatraženo je od generalnog sekretara da u roku od dva sata izvijesti Vijeće o poštivanju rezolucije.⁹²
- Rezolucijom od 12. juna Vijeće je osudilo narušavanje prijkida vatre i potvrdilo svoje ranije zahtjeve za prijkid vatre i prestanak vojnih aktivnosti uključujući zabranu bilo kakvih daljnjih pokreta trupa.⁹³
- 14. juna Vijeće je pozvalo vladu Izraela da osigura blagostanje i sigurnost stanovnika onih oblasti u kojima su vođene vojne operacije i da omogući povratak izbjeglicama koji su napustili svoje domove

⁹⁰ Rez. S (233/1967) usvojena jednoglasno. Rezolucija ne poziva istovremeno i na povlačenje trupa u skladu s dosadašnjom praksom Vijeća i načelom da međunarodna zajednica ne dozvoljava agresoru da uživa plodove agresije. Godine 1956. prijedlog rezolucije sa zahtjevom da se prekine vatra i povuku trupe nije bio usvojen u Vijeću sigurnosti zbog veta Ujedinjenog Kraljevstva i Francuske, ali je zato Generalna skupština rez. 997 (ES-I) zatražila prijkid vatre i povlačenje oružanih snaga iza linija primirja.

⁹¹ Rez. S (234/1967).

⁹² Rez. S. (235/1967).

⁹³ Rez. S. (236/1967).

poslije otpočinjanja neprijateljstva. Vijeće je također preporučilo skrupulozno poštivanje načela čovječnosti u postupku prema zarobljenicima i zaštiti građanskih lica.⁹⁴

Izrael i Jordan prihvatili su zahtjev Vijeća sigurnosti za priekid vatre 7. juna, UAR i Sirija 8. juna.⁹⁵

Peto hitno izvanredno zasjedanje Generalne skupštine

Peto hitno izvanredno zasjedanje Generalne skupštine počelo je 17. juna 1967. na zahtjev Sovjetskog Saveza koji je podržala većina članica svjetske organizacije. U pismu sovjetskog ministra vanjskih poslova od 13. juna ističe se da je Izrael – ne odazivajući se rezolucijama Vijeća sigurnosti za priekid vatre od 6. 7. i 9. juna – okupirao nova područja UAR, Jordana i Sirije. Zbog toga je neophodno da Generalna skupština razmotri nastalu situaciju i poduzme mjere u cilju likvidiranja posljedica agresije i hitnog povlačenja izraelskih snaga iza linije primirja.

Skupština je razmatrala sedam projekata rezolucija od kojih su dva usvojena.

Prijedlog rezolucije Sovjetskog Saveza (nije usvojen)⁹⁶ Skupština (1) odlučno osuđuje agresivne akte Izraela i nastavljanje okupacije od strane Izraela jednog dijela teritorija Ujedinjene Arapske Republike, Sirije i Jordana što predstavlja agresivni akt; (2) zahtijeva neodložno i bezuvjetno povlačenje izraelskih snaga s teritorija navedenih država na položaje iza demarkacione linije utvrđene primirjem i poštivanje demilitariziranih zona od strane tih snaga; (3) zahtijeva da Izrael u cijelosti nadoknadi štetu nanijetu trima arapskim državama i (4) apelira na Vijeće sigurnosti da poduzme efikasne neposredne mjere zbog likvidiranja svih posljedica agresije koju je počinio Izrael.⁹⁷

*Prijedlog rezolucije Sjedinjenih Američkih Država.*⁹⁸

Skupština smatra da stabilan i trajan mir na Srednjem istoku treba da se ostvari kroz aranžmane o pregovorima uz odgovarajuću pomoć treće strane, koji bi se zasnivali na slijedećih pet principa: (1) međusobno priznanje političke nezavisnosti i teritorijalnog integriteta svih zemalja ove oblasti, postizanje priznate granice, uključujući dezangažiranje i po-

⁹⁴ Rez. S (237/1967). Cetrnaestog juna Vijeće nije usvojilo prijedlog rezolucije koji je podnio Sovjetski Savez da je Izrael (1) prezreo rezolucije Vijeća sigurnosti o prekidu vatre i u međuvremenu okupirao nova područja; izražava se snažno osuda izraelske agresije i njegovo nepoštivanje rezolucija Vijeća i Povelje UN, (2) zahtijeva se da Izrael zaustavi vojne aktivnosti protiv arapskih država i povuče trupe iza linija primirja te da poštuje status demilitariziranih zona.

Za prvi paragraf rezolucije (1) glasale su četiri države (Bugarska, Indija, Mali i Sovjetski Savez), protiv nijedna, a 11 država se uzdržalo. Za drugi paragraf (2) glasalo je šest država (Bugarska, Etiopija, Indija, Mali, Nigerija i Sovjetski Savez), nijedna protiv, a devet država se uzdržalo.

⁹⁵ UN Monthly Chronicle, vol. IV. 7, Jbly 1967, p. 8.

⁹⁶ Doc. A/L. 519 od 19. juna 1967.

⁹⁷ Glasalo se po dijelovima. Budući da nijedan dio nije usvojen, Skupština je odlučila da se ne glasa o projektu rezolucije u cijelosti. Jugoslavija je glasala za preambulu i za sva četiri paragrafa. USA i Ujedinjeno Kraljevstvo protiv, Francuska se uzdržala, UAR je glasala za, Izrael protiv.

⁹⁸ Doc. A/L. 520 od 20. juna 1967.

vlačenje snaga koje bi pružilo tim zemljama sigurnost protiv terora, razaranja i rata; (2) sloboda neškodljivog prolaza brodova; (3) pravedno i pravično rješenje problema izbjeglica; (4) registriranje i ograničenje pošiljki oružja i (5) priznanje prava svim suverenim nacijama na postojanje, mir i sigurnost.⁹⁹

Prijedlog rezolucije Albanije (nije usvojen).¹⁰⁰ Skupština odlučno osuđuje Izrael zbog agresije, Sjedinjene Države i Ujedinjeno Kraljevstvo zbog poticaja, pomaganja i direktnog učešća u toj agresiji te zbog nastavljavanja davanja podrške agresiji i aneksionističkim zahtjevima Izraela; zahtijeva neposredno i potpuno povlačenje izraelskih trupa, naknadu štete od strane Izraela; potvrđuje da – jedino vlada UAR odlučuje da li će biti dopušten ili ne prolaz izraelskih brodova Sueskim kanalom i Tiranskim tjesnacem.¹⁰¹

Prijedlog rezolucije koji je podnijela Jugoslavija i grupa neangažiranih zemalja (nije usvojen): (1) Skupština poziva Izrael da bez odlaganja povuče sve svoje snage na položaje koje su zauzimala prije 5. juna 1967. godine; (2) zahtijeva od generalnog sekretara da se brine o izvršenju ove rezolucije; (3) zahtijeva od generalnog sekretara da imenuje ličnog predstavnika koji će mu pomagati u osiguranju izvršenja ove rezolucije i koji će biti u kontaktu sa zainteresiranim stranama; (4) traži od svih država da pruže pomoć generalnom sekretaru u ostvarivanju ove rezolucije; (5) moli generalnog sekretara da podnese hitan izvještaj Generalnoj skupštini i Vijeću sigurnosti o udovoljavanju Izraela uvjetima ove rezolucije i (6) zahtijeva od Vijeća sigurnosti da, odmah nakon povlačenja izraelskih trupa, razmotri sve aspekte situacije na Srednjem istoku i potraži miroljubive putove i sredstva za rješenje svih problema – pravnih, političkih i humanih – odgovarajućim putovima, rukovodeći se načelima Povelje UN, posebno onima koje sadrži čl. 2. i čl. 33.¹⁰²

Prijedlog rezolucije 20 latinoameričkih država (nije usvojen): (1) Skupština hitno zahtijeva povlačenje Izraela s teritorija Jordana, Sirije i UAR okupiranih tokom nedavnog sukoba i poziva sve strane u sukobu da hitno okončaju stanje zaraćenosti, da nastoje stvoriti uvjete za koegzistenciju zasnovanu na dobrosusjedskim odnosima i da u svim slučajevima miroljubivo rješavaju probleme u skladu s Poveljom; (2) ponovno potvrđuje uvjerenje da se stabilan poredak u svijetu ne može zasnivati na prijetnji ili upotrebi sile i izjavljuje da ne treba priznavati punovažnost okupacije ili stjecanje teritorija na taj način; (3) zahtijeva od Vijeća da nastavi suradnju sa zainteresiranim stranama i »oslanjajući se na prisustvo Ujedinjenih nacija«, da osigura povlačenje i okončanje sta-

⁹⁹ USA nisu insistirale na glasanju za njihov prijedlog rezolucije.

¹⁰⁰ Doc. A/L. 521 od 26. juna 1967.

¹⁰¹ Prijedlog rezolucije je odbijen sa 71 glasom naprama 22, uz 27 uzdržanih. Jugoslavija se uzdržala, Sovjetski Savez je glasao za, USA i Ujedinjeno Kraljevstvo protiv, Francuska se uzdržala, UAR je glasala za, Izrael protiv.

¹⁰² Prijedlog rezolucije (Doc. A/L. 522 and Rev. 1 and Add. 1. 28-29. juni 1967) nije dobio potrebnu dvotrećinsku većinu. U prilog su glasale 53 države, 46 protiv, a 20 ih se uzdržalo. Francuska i Sovjetski Savez glasali su za, USA i Ujedinjeno Kraljevstvo protiv, UAR za, Izrael protiv. Prema UN Monthly Chronicle, vol. IV. No. 7, july 1967, pp. 33-34, 77. V. Također rezultate glasanja za prijedloge rezolucija na Petom hitnom izvanrednom zasjedanju Generalne skupštine, Ibid., pp. 78-79.

tusa zaraćenosti, slobodan prolaz međunarodnim vodenim putovima na tom području, pravilno i potpuno rješenje problema izbjeglica, davanje garancije za teritorijalnu nepovredljivost i političku nezavisnost država na tom području primjenom mjera kao što je uspostavljanje demilitariziranih zona; (4) potvrđuje ranije rezolucije o poželjnosti internacionalizacije Jeruzalema, o čemu treba da raspravlja Generalna skupština na slijedećem redovnom zasjedanju.¹⁰³

Skupština je usvojila dvije rezolucije: o čovječnom postupku prema izbjeglicama i zarobljenicima;¹⁰⁴ i o mjerama koje je poduzeo Izrael za izmjena statusa grada Jeruzalema.¹⁰⁵

Generalna skupština bijaše prekinula hitno izvanredno zasjedanje 5. jula 1967. i ponovno se sastala 12. jula da razmotri izvještaj generalnog sekretara o Jeruzalemu.

Dva dana kasnije Skupština je ponovno pozvala Izrael da opozove sve mjere koje je poduzeo i odustane od daljnjih akcija za izmjenu statusa Jeruzalema. Skupština je također osudila Izrael zbog odbijanja rezolucije o Jeruzalemu 2253 (ES-I) od 4. jula 1967.¹⁰⁶

Dvadeset i prvog jula Skupština je privremeno prekinula zasjedanje i ovlasila svoga predsjednika da sazove sjednicu, u trenutku kada to bude potrebno.¹⁰⁷

Osamnaestog septembra zaključeno je peto hitno izvanredno zasjedanje Generalne skupštine koja je izrazila »krajnju zabrinutost« zbog situacije na Srednjem istoku i odlučila da uvrsti pitanja tog područja u dnevni red XXII redovnog zasjedanja koje je počelo sutradan, 19. septembra.¹⁰⁸

Usvajanje rezolucije u Vijeću sigurnosti 22. novembra 1967.

Na kraju, nakon dugih razmatranja i napora da se nađe adekvatan stav prema krizi na Srednjem istoku, Vijeće sigurnosti usvojilo je 22. novembra kompromisni prijedlog rezolucije Ujedinjenog Kraljevstva.

¹⁰³ Prijedlog (Doc. A/L. 523 and Rev. 1. 30. juni 1967) nije dobio potrebnu dvotrećinsku većinu. Za prijedlog je glasalo 57 država, protiv 43, 20 ih se uzdržalo.

¹⁰⁴ Rez. 2252 (ES-V). Prijedlog 26 država (među kojima i Jugoslavija) dobio je 116 glasova, nijedan protiv, 2 uzdržana.

¹⁰⁵ Rez. 2253 (ES-V). Prijedlog šest država (Gvineja, Iran, Mali, Niger, Pakistan i Turska) dobio je 99 glasova, nijedan protiv, 20 uzdržanih.

¹⁰⁶ Rez. 2254 (ES-V) od 14. jula 1967. usvojena sa 99 glasova za, nijedan protiv, 18 uzdržanih (Izrael nije uzeo učešće u glasanju) Sponsori, Afganistan, Gvineja, Iran, Malezija, Mali, Pakistan, Somalija i Turska povukli su paragraf koji je sadržavao zahtjev Skupštine da Vijeće sigurnosti osigura provođenje rezolucije.

¹⁰⁷ Rez. 2256 (ES-V) usvojena sa 63 glasa za, 26 protiv i 26 uzdržanih. Jugoslavija se uzdržava. USA, Sovjetski Savez i Ujedinjeno Kraljevstvo glasali su za prijedlog. Francuska se uzdržala. UAR je glasala protiv, Izrael se uzdržao.

¹⁰⁸ Predstavnik Austrije, koji je u tom smislu podnio prijedlog rezolucije, izjavio je da su tri zemlje koje su predložile prekid zasjedanja (21. jula 1967) Austrija, Švedska i Finska vjerovala da će nakon prekida zasjedanja biti učinjen napor, posebno u Vijeću sigurnosti, za pronalaženje miroljubivog rješenja problema Srednjeg istoka. Međutim, ta nada nije ostvarena. Zbog toga Generalna skupština treba da nastavi s razmatranjem tog pitanja.

Vijeće u rezoluciji:

1) potvrđuje da ispunjenje načela Povelje zahtijeva ustanovljenje trajnog i pravednog mira na Srednjem istoku, koji treba da uključi primjenu slijedećih dvaju principa:

a) povlačenje izraelskih oružanih snaga s teritorija okupiranih u nedavnom sukobu;

b) prekid stanja zaraćenosti i poštivanje i priznanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti svake države u toj oblasti i njihovo pravo da žive u miru unutar sigurnih i priznatih granica, slobodnih od prijetnji ili akata sile;

2) Vijeće, nadalje, potvrđuje nužnost:

a) garantiranja slobodne plovidbe međunarodnim vodenim putovima u toj oblasti;

b) ostvarenje pravičnog rješenja problema izbjeglica;

c) garantiranja neprekršivosti teritorijalne i političke nezavisnosti svake države u toj oblasti mjerama koje uključuju stvaranje demilitariziranih zona.

Vijeće je također zatražilo od generalnog sekretara da odredi specijalnog predstavnika koji će poći na Srednji istok i zajedno sa zainteresiranim državama raditi na iznalaženju suglasnosti u cilju miroljubivog i prihvatljivog sporazuma.¹⁰⁹

Sutradan, 23. novembra 1967. generalni sekretar UN odredio je Gunnara Jarininga, švedskog ambasadora u Moskvi, za svog specijalnog predstavnika na Srednjem istoku.

¹⁰⁹ Rez. S/242 (1967) prihvaćena na 1382. sjednici Vijeća sigurnosti.